

birer ipucu olarak değerlendirilmesi bu amaçladır. Bulûğun ikinci ölçüsü ise hükmen bulûğ olup bu da çocuğun belli bir âzami yaş sınırına ulaşmasıdır. Ebû Hanîfe'ye göre erkek on sekiz, kız on yedi yaşını tamamlayınca, İslâm hukukçularının büyük çoğunluğuna göre ise erkek-kız ayırımı olmaksızın çocuk on beş yaşını tamamlayınca fiilen erip ermediğine bakılmaksızın hükmen bulûğa ermiş sayılır. Üst yaş sınırı konusunda başka görüşler de vardır. Hükmen bulûğ için benimsenen bu üst sınırı, genelde ilgili âyetlerdeki (el-En'âm 6/152; el-İsrâ 17/34) lafızların yorumuna, Hz. Peygamber'in ve sahâbenin bazı uygulamalarına dayanıyorsa da mahiyeti itibarıyla bölgesel ve örfî bir karakter taşıdığı için ihtihâdîdir. Doktrinde ağırlıklı görüş çoğunluğun görüşü olup *Mecelle*'nin tercihi de (md. 986) bu yöndedir. Bulûğun alt yaş sınırı olan dokuz-on iki yaş ile üst yaş sınırı arasındaki kimseye "murâhik" denilir. Buna göre murâhik fiilî olarak bulûğa ermemiş veya bulûğu sabit görülmemişse üst yaş sınırına ulaşınca hükmen bâliğ olur.

Bulûğ ile insan hem beden hem de ruhen belli ve yeterli bir asgari olgunluğa eriştiğinden kural olarak edâ (fiil) ehliyetini kazanır. Zaten bulûğ, şahsın edâ ehliyeti yönünden cenin, küçüklük ve temyiz devrelerini takip eden dördüncü devirdir. Bâliğ kimse gerek iman esasları, ibadetler, haramlar, vergi, cihad, cezaî ve hukukî mesuliyetler ve gerekse dinî, içtimâî ve hukukî düzenin sağladığı haklardan faydalanma yönünden tam ehliyet sahibidir. Çocukluk sebebiyle tanınmış muafiyetler de bulûğ ile kalkar. Hadiste, kendisinden dinî ve cezaî mesuliyetin kaldırıldığı bildirilen üç grup şahıstan birisi de bulûğa ermemiş çocuktur (Ebû Dâvûd, "Hudûd", 16). Ancak aklî ve ruhî olgunluk demek olan rüşd genelde bulûğla birlikte gerçekleşirse de bazı durumlarda bulûğdan sonraya da kalabilir. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de, "Yetimleri evlenme çağına ulaşıncaya kadar yetiştirip deneyin, onların akılcı olgunlaştıklarını (rüşd) görürseniz mallarını kendilerine teslim edin" (en-Nisâ 4/6) buyrulurken bu ayırıma işaret edilmiştir. Bundan hareketle İslâm hukukçuları kişinin kendi şahsı üzerindeki velâyeti, dinî, cezaî ve hukukî ehliyeti için tek başına bulûğu yeterli görürken malî tasarruflarında tam serbestliğe kavuşması için bulûğun yanı sıra rüşdü de şart

koşmuşlardır. Rüşd döneminin malî hak ve mükellefiyetler açısından bulûğu takip eden beşinci devre olarak sayılması da bu sebeptendir (bk. RÜŞD).

BİBLİYOGRAFYA :

Ebû Dâvûd, "Hudûd", 16; Kâsânî, *Bedâ'î*, VII, 171-172; İbn Kudâme, *el-Muğnî*, Kahire 1389/1969, IV, 345-349; İbnü'l-Hümâm, *Fet-hu'l-kadîr* (Kahire), VIII, 201-202; *Mecelle*, md. 981-989; Ali Haydar, *Dürrü'l-hükkâm*, III, 70-79; M. Ebû Zehre, *el-Ahvâlü's-şahsiyye*, Kahire, ts. (Dârü'l-Fikrî'l-Arabî), s. 441-445; Zerkâ, *el-Fıkhü'l-İslâmî*, II, 777 vd.; İbrahim Canan, *H. Peygamberin Sünnetinde Terbiye*, Ankara 1980, s. 107-112; Karaman, *İslâm Hukuku*, I, 186-188; Muhammed Zeyd Ebyânî, *Şerhu'l-aḥ-kâmî's-şer'ıyye fi'l-aḥvâl-i's-şahsiyye*, Bağdad, ts. (Mektebetü'n-Nehda), II, 223-229.

ALİ BARDAKOĞLU

BULUKKÎN b. ZİRFİ

(بلقین بن زیری)

Ebû'l-Fütüh Yûsuf Bulukkîn b.

Zîrfî b. Menâd es-Sanhâcî

(ö. 373/984)

İfrıkıyye'de hüküm süren
Zîrfîler (Sanhâce) Devleti'nin kurucusu
ve ilk hükümdarı.

Berberî asıllı Sanhâce kabilesine mensup olan Bulukkîn'in babası ve dedesi de nüfuz ve itibar sahibi kişilerdi. Fâtımî Halifesi Mansûr tarafından Mağrib valiliğine tayin edilen Zîrfî, Saîd b. Yûsuf'un Cebeliavırâs'ta isyanı üzerine oğlu Bulukkîn'i büyük bir ordu ile onun üzerine gönderdi. Begâye yakınlarında vuku bulan savaşta mağlûp olan Saîd b. Yûsuf çok sayıda adamıyla birlikte öldürüldü. Bu zafer Bulukkîn'in halife nezdindeki itibarını arttırdı ve 960'ta yeni kurulan Cezayir, Miliana ve Médéa şehirlerinin idaresiyle görevlendirildi. Bulukkîn 968'de Halife Muiz-Lidînillâh'a itaatten ayrılan Zenâtelî Muhammed b. Hüseyin'in üzerine yürüyüp onu da mağlûp etti. Halife buna çok sevindi; çünkü Mısır'a gittiği takdirde ülkesinin istilâ edilmesinden korkuyordu. Bulukkîn'in bu başarısı onun endişesini giderdi. Babası Zîrfî'nin Mesîle ve Zab şehirlerinin âsi valisi Ca'fer b. Ali b. Hamdûn ile yaptığı savaşta öldürülmesi üzerine derhal harekete geçen Bulukkîn, Zenâte'ye mensup pek çok kişiyi öldürerek babasının intikamını aldı (971). Halife Muiz de Mesîle ve çevresini Bulukkîn'in iktâ'larına ilâve ederek onu Ebû'l-Fütüh Yûsuf Seyfûddeve İakabîyla, Trablus ve Sicilya haric merkezi Kayrevan olmak üzere İfrî-

kıyye ve Mağrib valiliğine tayin etti (20 Zilhicce 361 / 2 Ekim 972).

Bulukkîn 973'te Mağrib'i hâkimiyeti altına almak üzere harekete geçti. 974'te Kûtâme Berberîleri'ni mağlûp edip itaat altına aldı. 977-978 yıllarında Trablus, Surt ve Ecdâbiye'yi zaptetti ve Yahyâ b. Halife'yi oraya vekil tayin etti. Mağrib-i Aksâ halkının Fâtımîler'e isyan edip hutbeyi Endülüs Emevîleri adına okutması üzerine harekete geçen Bulukkîn, 979-984 yılları arasında yaptığı seferler sonunda Fas ve Sicilmâse'yi ele geçirip bölgede hutbeyi tekrar Fâtımîler adına okuttu. Muhammed b. Âmir el-Miknâsî'yi Fas'a vali tayin eden Bulukkîn, daha sonra peygamberlik iddiasında bulunan âsi Bergavâta kabilesi reisi Abs b. Ümmü'l-Ensârî'nin üzerine yürüdü ve onu mağlûp edip şehre girdi, her tarafı yakıp yıktı, Mağrâve emîrini öldürttü. Zenâteliler Sebte'ye kaçarak Endülüs Emevîleri'nin veziri Mansûr b. Ebû Âmir'den yardım istediler. Bulukkîn onları Sebte'de muhasara ettiyse de başarı sağlayamadı. Ardından Yahyâ b. Ali b. Hamdûn'un hâkimiyetinde bulunan ve Mağrib'in en güzel şehirlerinden biri olan Basra'yı ele geçirdi. İbn Haznun'un Sicilmâse'yi işgal ettiğini haber alınca hemen yola çıktı, fakat yolda kulunç hastalığına yakalandı ve 25 Mayıs 984'te Sicilmâse ile Tlemsen arasında Varaklân denilen yerde öldü. Yerine oğlu Mansûr geçti.

BİBLİYOGRAFYA :

Muhammed b. Ali b. Hammâd, *Aḥbârü mü-lâki Benî 'Ubeyd ve şîretühüm*, Riyad 1981, s. 92, 94; İbnü'l-Esir, *el-Kâmil*, VIII, 623-625, 665-666; IX, 32; İbn Hallikân, *Vefeyât*, I, 286; İbn İzârî, *el-Beyânü'l-muğrib*, I, 228-232, 239, 296; II, 243, 293; İbn Ebû Zer, *el-Entsü'l-muğrib*, Rabat 1972, s. 93-94, 101; İbn Kesîr, *el-Bîdâye*, XI, 302; İbn Haldûn, *el-'İber*, VI, 155-157; İbnü'l-İmâd, *Şezerât*, III, 80; *el-Hulelû's-sündüsüyye*, II, 42, 97; Zambaur, *Manuel*, s. 70-71; Zirikî, *el-A'lam*, II, 52; Habîb el-Cenhânî, *el-Kayrevân*, Tunus 1968, s. 98-100; Dozy, *Spanish Islam*, s. 494-502; Bosworth, *İslâm Devletleri Tarihi*, s. 31-32; Hasan İbrâhim, *Târîhu'd-devleti'l-Fâtımiyye*, Kahire 1981, s. 95, 97, 149-150, 333; a.m.f., *Târîhu'l-İslâm*, Kahire 1984, III, 166-174; Seyyid Abdülâzîz Sâlim, *Târîhu'l-mağrib fi'l-'asr'l-İslâmî*, İskenderiye 1982, s. 555-558; René Basset, "Bulukkîn", *IA*, II, 836-837; H. A. R. Gibb, "el-Muizz Lidîni'llâh", *a.e.*, VIII, 560; H. R. İdris, "Buliggin Zîrfî", *El'2* (İng.), I, 1309.

ABDÜLKERİM ÖZAYDIN

BUNAMA

(bk. ATEH).